
VINKO DIDOVIĆ

TAMBURAŠKI ZBOROVI U ŽRNOVU U PERIODU IZMEĐU
DVA SVJETSKA RATA

Prethodno priopćenje

UDK: 78.087.68:787.6(497.5Žrnovo)“1914/1941“

NACRTAK/ABSTRACT

Rad donosi rezultate istraživanja o djelovanju dvaju tamburaških zborova u Žrnovu na otoku Korčuli u periodu između svjetskih ratova. Pojava tamburaških zborova u ovoj dalmatinskoj otočnoj ruralnoj sredini nije izoliran, jedinstven fenomen. Njegovo je ishodište u centrima tamburaškog života u kontinentalnoj Hrvatskoj. Na tim je prostorima tijekom 19. stoljeća razvijen model amaterskog tamburaškog sastava (zbor), koji se je u drugoj polovici 1880-ih počeo pojavljivati i u Dalmaciji gdje je uskoro poprimio obilježja masovne pojave. Žrnovski se sastavi, svojim glazbenim, društvenim, ali i političkim osobinama, u potpunosti uklapaju u taj model.

Ključne riječi: Žrnovo, tamburaški zborovi, *Jug*, *Jadranska vila*

UVOD

U Žrnovu su u periodu između dva svjetska rata djelovala dva pjevačko-tamburaška zbora: *Jug* i *Jadranska vila*. Kao prva (u tom periodu i jedina) organizirana skupna glazbena djelatnost, ostavili su u kulturnom i društvenom životu mjesta duboke tragove koji traju do danas. Pojava tamburaških zborova u ovoj maloj otočnoj ruralnoj sredini dio je šireg, zasad u velikoj mjeri neistraženog, fenomena tamburice u Dalmaciji, koji opet ima ishodište u velikim centrima tamburaškog života u kontinentalnim dijelovima Hrvatske. Ovaj rad donosi rezultate istraživanja djelovanja žrnovskih sastava od vremena njihove pojave do Drugog svjetskog rata. Temelji se na analizi pronađenih primarnih izvora koji se sastoje od: (1.) izvještaja iz kronike žrnovske župne crkve, (2.) bilješki iz zapisnika čitaonice *Bratske sloge*,¹ (3.) dvije zajedničke fotografije tamburaških zborova iz 1921. godine, (4.) te kazivanja Karmele Curać (1913.-2013.) koja je bila neposredni očevidac djelovanja ovih sastava. Sekundarne

¹ U Žrnovu su djelovale dvije čitaonice: *Hrvatska čitaonica* u Prvom selu i *Bratska sloga* u Postrani. Iako se za godine njihovog osnutka uzimaju 1901. (Oreb 2003:165) i 1911. (Zapisnik B.s.: 31.12.1911.), čitaonice su od austrijskih vlasti dobile službeno odobrenje godinu dana kasnije: 1902. *Hrvatska čitaonica*, odnosno 1912. *Bratska sloga* (Arhivski popis HR-DAZD-543; sv. 1).

izvore koji se eksplicitno odnose na Žrnovo čine članak Mirka Skokandića Barića, koji se u velikoj mjeri temelji na kazivanjima osoba koje su izravno učestvovala u međuratnom tamburaškom životu Žrnova;² kazivanja Marina (1951.) i Anta (1955.) Curaća Raškića, čiji je otac bio jedan od voditelja *Juga*; te nekoliko korisnih podataka od žrnovskog župnika don Bože Baničevića. Ovome treba pridodati i autorova iskustva odrastanja u žrnovskoj sredini i sudjelovanja u tamburaškom životu krajem 1980-ih, što ga u određenoj mjeri stavlja u poziciju upućene osobe. Za sada nisu pronađeni pisani materijali koji obično prate organizirano skupno glazbovanje: notni materijali, zapisnici društava, oglasi, i sl. Sređivanjem arhivske građe u Arhivskom sabirnom centru u Žrnovu možda se pronađu dokumenti ili bilješke koji će baciti više svjetla na ovu temu.

OTOK KORČULA, ŽRNOVO

Otok Korčula spada u skupinu južnodalmatinskih otoka. Na njemu se nalaze naselja Korčula, Lumbarda, Račišće i Žrnovo, na istočnoj strani; te Čara, Smokvica, Blato i Vela Luka, na zapadnoj strani otoka. Nakon završetka Prvog svjetskog rata otok je došao pod talijansku okupacijsku vlast koja je trajala do 18. i 19.04.1921., kada je pripojen Kraljevini SHS (Mirošević 1992:72 i Letica 1990:197). Administrativnom podjelom u novoj državi ima svoj kotar³ u sklopu Dubrovačke oblasti. Preustrojem iz 1929. priključen je Zetskoj banovini sa središtem u Cetinju, a od 1931., Primorskoj banovini sa središtem u Splitu.

Prema popisu stanovništva iz 1921. u korčulanskom kotaru je živjelo 28354 stanovnika od kojih se oko 99,8 % izjasnilo kao rimokatolici. Od ukupnog broja stanovnika njih 98,3 % se izjasnilo da govori hrvatski ili srpski jezik.⁴ U kotaru je bilo i 432 Talijana od kojih je većina živjela u gradu Korčuli (Mirošević 1992: u Prilogu, tablica 1 i 2). Franko Mirošević donosi podatke o socijalnoj strukturi stanovništva otoka Korčule, objavljene 1928. u listu *Ban-karstvo*. U njima stoji da je „u kotaru Korčula bilo 85% poljoprivrednika, ribara i pomoraca, 6% trgovaca, 4,5% obrtnika, 3% činovnika i namještenika i 1,5 % ostalih zanimanja.”⁵ (Mirošević 1992:17)

² Mirko Skokandić Barić je zaljubljenik u povijest Žrnova. Njegov članak *Povijest žrnovskih tamburica* objavljen je u *Godišnjaku grada Korčule* iz 2008. U njemu navodi niz dragocjenih podataka o tamburaškom životu Žrnova, od njegovih početaka do današnjih dana.

³ Središte kotara bilo je u gradu Korčuli, a neko vrijeme je uključivao i Orebić, Trpanj, Janjinu i Kunu. (Barčot 2007:693)

⁴ U izvješću su hrvatski i srpski jezik stavljeni u istu rubriku. U popisu se nije bilježila nacionalna pripadnost.

⁵ Mirošević konstatira da nije naveden precizan izvor ni godina na koju se odnosi ova statistika.

Uopćeno gledano, život korčulanskih sredina u međuratnom razdoblju obilježen je (1.) polarizacijom političke scene između pobornika unitarnog, centralističkog uređenja države i pristalica nauka braće Radić i Hrvatske (republikanske) seljačke stranke (Barčot 2007:691-692), (2.) masovnim iseljavanjem u prekoceanske zemlje izazvanim teškim materijalnim stanjem (o nepovoljnim prilikama dalmatinskih težaka vidjeti Mirošević 1992:22-24), (3.) te bogatim kulturnim i društvenim životom otočnih sredina koji se ogleda u aktivnostima čitaonica, sokolskih organizacija, glazbenih i dramskih društava, te u raznim tradicijskim folklornim praksama.

Kao i ostala starija ruralna naselja na otoku, Žrnovo je zaklonjeno od mora, smješteno u prostranoj kotlini koja obuhvaća nekoliko velikih bazena plodne zemlje koji su u prošlosti bili jedan od temelja gospodarstva sela. Vinogradarstvo i maslinarstvo stoljećima su određivali osnovni životni ritam mještana, oblikovali njihove navike i njihov životni prostor. Od obrtničkih zanimanja ističe se kamenoklesarstvo o kojemu današnji mještani govore kao o posebnom dijelu svoje tradicije.

Iako naziv mjesta sugerira homogenu geografsku i kulturnu cjelinu, Žrnovo čine četiri zaseoka: Prvo selo, Brdo, Kampuš i Postrana. Između mještana Prvog sela i Postrane postoji izražena svijest o međusobnoj različitosti koja u velikoj mjeri usložnjava njihov identitet.⁶ Grad Korčula je udaljen četiri kilometra. Premda Žrnovo pripada ruralnoj sferi otoka Korčule, gradska je sredina svojim jakim administrativnim, gospodarskim i kulturnim utjecajem ostavila dubok trag u materijalnoj i duhovnoj kulturi njegovih stanovnika, te je u velikoj mjeri odredila njihovu orijentaciju u životnom prostoru.

TAMBURAŠKI ZBOROVI U DALMACIJI

Djelovanje tamburaških zborova u Dalmaciji zasad je u velikoj mjeri neistraženo. Etnomuzikološki radovi se tek tu i tamo s nekoliko podataka osvrću na ovaj fenomen ostavljajući ga na periferiji istraživanja koja su uglavnom usmjerena na kontinentalni dio Hrvatske i dijasporu. Monografije pojedinih kulturno-umjetničkih društava donose manje ili više podataka o djelovanju

⁶ Bilo da se taj dualizam izražava kroz konflikt ili suradnju, svijest o različitosti je prisutna i odražava se na gotovo sve aspekte njihovog kulturnog i društvenog života. Tako je članstvo u različitim bratovštinama podijeljeno po ključu pripadnosti jednom ili drugom zaseoku; na misama u matičnoj crkvi sjeverni brod je namijenjen mještanima Prvog sela, dok je južni za Postranjane; svaki zaseok ima svoje svetište Gospe Lurdske; u prošlosti je svaki zaseok imao svoju čitaonicu i svoju *Kumpaniju* (u Prvom selu se zadnji put osnovala 1928. godine, dok se u Postrani do danas zadržao mačevni ples *Moštra* kao ostatak *Kumpanije*); kroničar matične crkve je imao potrebu da jasno istakne da je *Jug* iz Postrane, a *Jadranska vila* iz Prvog sela (Župna k.: 25.12.1921.), i sl.

pojedinih tamburaških sastava,⁷ no ne postoji rad koji sintetizira djelovanje i značenje ovih sastava u Dalmaciji. U monografiji *Hrvatski tamburaški brevijar* Mihael Ferić donosi određeni broj podataka na temelju kojih se može dobiti djelomičan uvid o razmjerima ove pojave u Dalmaciji (Ferić 2011:236-245); Richard March u svom radu *Tamburaštvo u 20. stoljeću* u kratkim crtama opisuje tamburaški sastav s otoka Lošinja oko 1920. godine (March 2009:306), koji je u mnogočemu nalik žrnovskim zborovima; Nada Bezić se dotiče tamburaškog života u Dubrovniku na prijelazu u 20. stoljeće (Bezić 2001:101-102). Podaci koje sadrže ova tri rada su vrijedni, no ni izbliza nisu dovoljni da bi se pobliže rasvijetlio regionalni kontekst žrnovskih tamburica. Jednako je i s ulogom crkve u širenju ovog instrumenta u dalmatinskim sredinama. No, iako nije znanstveno utemeljeno, za potrebe ovog istraživanja može se pretpostaviti da su od zadnjeg desetljeća 19. stoljeća do pred Drugi svjetski rat tamburaški zborovi u Dalmaciji bili veoma rašireni, da je crkva imala veliku ulogu u njihovom promicanju,⁸ te da je tamburicu nerijetko pratilo značenje hrvatskog nacionalnog instrumenta. U prilog toj pretpostavci ide i obilje izvještaja koji se mogu pronaći u onodobnom tisku.⁹

O kakvim je tamburaškim sastavima riječ u Dalmaciji? Opisujući razvoj tamburaških sastava u kontinentalnoj hrvatskoj u 19. stoljeću Ruža Bonifačić razlikuje dva osnovna tipa: (1.) *folklorne tamburaške sastave* (za detaljan opis ovih sastava vidjeti Bonifačić 1993:193) i (2.) *amaterske tamburaške sastave*/

⁷ Npr. monografija *Kulturno umjetničko društvo Hum Vela Luka*, Franka Oreba, donosi gust historiografski prikaz djelovanja veluluškog tamburaškog ansambla (Oreb 1979); u monografiji o kaštelanskom pjevačkom društvu *Bijačka vila* Vladan Vuletin piše o tamburaškom zboru *Svačić* (Vuletin 2005), i sl.

⁸ Govoreći o tamburaškim zborovima u splitskom i dubrovačkom sjemeništu, autoru rada su Šime Marović i Miho Demović jasno ukazali na izražen nacionalni naboj ovih sastava.

⁹ *Narodni list* iz 1911. donosi izvještaj iz Vele Luke u kojemu piše o nastupu Pjevačko-tamburaškog društva *Hum* i njegovom značaju za društveni i kulturni život mjesta (S.n. 1911:2). *Novo doba* iz 1918. piše o koncertu u šibenskom kazalištu *Mazzoleni* na kojemu je „tamburaški zbor [...] izveo na opće zadovoljstvo Farkaševo ‚Hrvatsko kolo‘ a osim toga otvirao je vrlo lijepu koračnicu od našeg odličnog g. I. Rendića ‚Sve za domovinu.‘” (S.n. 1918:2) Isto glasilo iz 1927. donosi vijest o proslavi pedesetgodišnjice osnovne škole u Prvić luci, kada je održana misa „preko koje je udarao mjesni tamburaški zbor” koji je završio slavlje „udaranjem državne himne.” (S.n. 1927:7) *Jadranski dnevnik* iz 1935. piše o svečanoj akademiji Jugoslavenskog sokola održanoj u Korčuli, na kojoj je svirao „tamburaški zbor sok. naraštaja pod vodstvom gosp. Antuna Sladovića, koji su razne točke programa izveli, na najveće zadovoljstvo prisutnih.” (S.n. 1935:4) U *Novom listu* iz 1922. stoji oglas u kojem „učitelja glazbe i tamburice traži ‚Glazbeno društvo Lisinski‘ u Sutivanu na Braču.” (S.n. 1922:6) *Sveta Cecilija* iz 1917. donosi izvještaj o svečanoj akademiji u dubrovačkom dominikanskom samostanu na kojoj je uz ostale izvodače nastupio i tamburaški zbor. Autor članka raspravlja o tehničkim ograničenjima tamburice i primjerenom repertoaru, naglašavajući korist od njene uporabe i njeno narodno značenje. Na poslijetku spominje da su im „pri višeglasnom pjevanju i tamburanju blagohotno pomagali nekoji članovi pjevačkog i tamburaškog zbora bratskog (nam) franjevačkog Reda.” (Zaninović 1917:99-100)

orkestre. Amaterski sastavi su formalno organizirani, „kasnije i institucionalizirani; pretežno su brojačno veći i glazbeno pismeni; sastavljeni su najčešće od reproduktivnih umjetnika koji mahom izvode za njih pisane obrade folklornih predložaka te skladbe poznatih autora; manje se prilagođavaju ukusu publike” (Bonifačić 1993:195). Bonifačić ističe kako su nacionalno osviješteni i politički aktivni, te naglašava njihovu povezanost s „nacionalno-integracijskom ideologijom hrvatskog narodnog preporoda te s kasnijim nacionalno-političkim kretanjima.” (Isto) Ovome treba dodati i definiciju Josipa Andrića u kojoj se tamburaški zbor opisuje kao sastav do 15 svirača koji uglavnom samo prati pjevanje (Andrić 1977b:544). Žrnovski zborovi se gotovo u potpunosti uklapaju u koncepciju amaterskog tamburaškog sastava, što vjerojatno vrijedi i za većinu tamburaških ansambala u Dalmaciji u tom periodu. Kao početna točka u razvoju ovakvih ansambala uzima se sastav Paje Kolarića, osnovan 1847. u Osijeku. Tri desetljeća poslije, 1882. godine, njegov učenik Mijo Majer osnovao je prvi takav ansambl u Zagrebu.¹⁰ Josip Andrić drži da je Zagreb krajem 19. stoljeća bio jedno od glavnih žarišta odakle su se amaterski tamburaški sastavi širili na ostale hrvatske regije, između ostalih i na Dalmaciju (Andrić 1977a:543). Tako se, tri godine nakon osnivanja Majerova sastava, 1885., osniva tamburaški zbor u Zadru (Ferić 2011:244); 1889. u Korčuli (Oreb 2011:47); 1895. u Dubrovniku (Bezić 2001:101)¹¹. Ako se Majerov zagrebački sastav uzme kao ishodište, vidljivo je da nije trebalo mnogo vremena da se tamburaški zborovi pojave u dalmatinskim gradovima. Iz Ferićeve evidencije može se zaključiti da je u godinama koje slijede došlo do omasovljenja skupne tamburaške prakse u Dalmaciji, kako u gradskim tako i u seoskim sredinama (Ferić 2011:236–245).

TAMBURAŠKI ZBOROVI U ŽRNOVU IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

„Tamburica je bila rijedak instrument u njihovu selu. Prvi put su je vidjeli kod neke mlade i vrlo lijepe učiteljice. Kako su Nikolini roditelji svoga sina htjeli odgojiti dobro, to su oni posudili od učiteljice tamburicu, o kojoj je govorilo čitavo selo. Svirati, ma kako bilo, bila je želja svakog djeteta i tko zna što bi sve bili nekoji od njih učinili, samo da su mogli drljati na tom instrumentu.” (Šegedin 1946:76)¹²

Tamburaško-pjevačka društva *Jug* i *Jadranska vila* predstavljaju prvu for-

¹⁰ Tamburaški zbor je osnovan pri pjevačkom društvu *Hrvatska lira*. Prvi javni nastup su imali u lipnju 1883. godine u Hrvatskom glazbenom zavodu (Bezić 2001:98).

¹¹ Bezić podatak prenosi iz knjige Waltera Kolara *A History of the Tambura*.

¹² Navedeni citat je iz romana *Djeca božja* Petra Šegedina. Iako su događaji u romanu dobrim dijelom plod umjetničke fikcije, žrnovski ambijent, većina likova, kao i cjelokupna antropološka platforma romana su autentični.

malno organiziranu skupnu glazbenu aktivnost u Žrnovu.¹³ Iako su se Žrnovci kroz svoje bogate kontakte s gradom Korčulom susretali s različitim oblicima organiziranog skupnog glazbovanja (limene glazbe, tamburaški zborovi, pjevački zborovi, i sl.), do pojave svojih tamburaških zborova nisu imali sličnu glazbenu praksu u selu. U prva dva desetljeća 20. stoljeća u Žrnovu su se mogle čuti miješnice, lijerica i *tambrolin*¹⁴ (Ivančan 1985), pastirska frula *čuro-minka*¹⁵, harmonika (Didović, u tisku) i harmonij u matičnoj crkvi.¹⁶ U posebnim prilikama u Žrnovu su gostovali i limeni duhački sastavi iz Korčule (Oreb 2003:164-165). U gradu Korčuli su još za vrijeme Austro-Ugarske djelovala brojna kulturna društva kroz koja su se stanovnici okolnih sela mogli upoznati s različitim modelima društvene i kulturne izgradnje (čitaonice, sokolska društva, tamburaški i pjevački zborovi, duhački limeni orkestri, dramske sekcije, i sl., Oreb 2011:56). Tako je prvi tamburaški zbor na otoku Korčuli osnovan upravo u gradu Korčuli 1889. godine, pri glazbenom društvu *Sveta Cecilija* (Isto:47). U Veloj Luci je 1909. osnovano pjevačko-tamburaško društvo *Hum* (Oreb 1979), dok je u Blatu 1909. osnovan tamburaški odjel Hrvatskog sokola (Petković 1931:36). Tijekom 1920-ih, u Lumbardi je djelovao tamburaški zbor kojega je krajem desetljeća zamijenio duhački limeni sastav;¹⁷ Smokvica je u međuratnom periodu imala tamburaški zbor koji je djelovao i nakon Drugog svjetskog rata;¹⁸ Pupnat i Račišće su svoje ansamble dobili nešto kasnije, sredinom 1950-ih (Ferić 2011:245)¹⁹. Iz pukog nabiranja vidljivo je da su žrnovski sastavi nastali u okolini koja je dobro poznavala zvuk tamburice.

Prvi zabilježeni nastup tamburaškog zbora *Jug*²⁰ bio je na Božić 1920. godine (Župna k.: 25.12.1920.).

„Na 25/12 (Božić) pjevao je preko svetih misa po prvi put ženski zbor ‚U sej vrime‘ i druge božićne pjesme uz pratnju tamburaškog zbora (11 tamburica) društva ‚Jug‘ iz Postrane.”

Župna kronika ističe kako da su tamburaši nastupili u okviru božićnih misa, i to kao pratnja ženskom pjevačkom zboru. Sastav je tom prilikom brojao 11 svirača. Skokandić u svom članku donosi imena osnivača *Juga*, njih

¹³ Ovdje se ne uzima u obzir mogućnost postojanja sastava koji su izvodili crkveno pučko pjevanje i imali organizacijsku strukturu.

¹⁴ Membranofona udaraljka valjkastog oblika koja se svira s drvenim palicama.

¹⁵ Jednocijevna sviraljka tipa flaute. Solistički instrument kojega su najčešće svirali pastiri.

¹⁶ Iz Šegedinovog uvodnog citata može se naslutiti da su učitelji u žrnovskoj pučkoj školi koristili tamburicu kao nastavno sredstvo.

¹⁷ Podatak od Roka Markovine (1945.).

¹⁸ Podatak od don Boža Baničevića (1937.).

¹⁹ Ferić prenosi podatak iz časopisa *Tamburaška glazba* (1957./58.) u kojemu se spominje tamburaški zbor *Klupca* iz Pupnata utemeljen 1955. (Ferić 2011:245).

²⁰ Ovaj se ansambl različito imenuje u izvorima. Na osnovu sinteze nazivlja može se pretpostaviti da je njegov puni naziv glasilo Tamburaško-pjevačko društvo *Jug*.

jedanaestero.²¹ Moguće je da se radi o istim ljudima, sviračima koji se spominju u bilješci iz kronike. Iz teksta se ne može razlučiti na što se odnosi izraz *po prvi put*: da tamburaši i pjevačice nastupaju prvi put uopće, da nastupaju prvi put zajedno (u crkvi), ili da izvode pjesmu *U sej vrime* prvi put.

Bilješke iz zapisnika čitaonice *Bratska sloga* govore o aktivnostima *Juga* u svjetovnoj sferi. Većina ih predstavlja zahvale tamburaškom zboru na novčanim priložima čitaonici.

„02.II 921. Sakupljeno naplesu kojeg je uprava priredila uz ‚Tamburaški Zbor‘ a na Korist ‚Bratske Sloge‘ u kući gosp. Filipa Jakas“ (Zapisnik B.s.: 02.02.1921.)²²

Početak 1921. tamburaško društvo *Jug* je priredilo zabavu na kojoj je sakupilo novčana sredstva i doniralo ih čitaonici ne tražeći nikakve naknade. Zauzvrat im se uprava čitaonice zahvaljuje i predlaže da „Društvo Braska Sloga stupi kao utemeljiteljica u Tamburaško društvo Pjevačko ‚Jug‘ kojeće svake godine zastupati gosp. Presjednik ili koga on izabere.“ (Zapisnik B.s.: 29.02.1921.) Očigledno je tamburaški zbor djelovao u uskoj vezi s čitaonicom, dijeleći njena ideološka usmjerenja: mijenjanje ukupne kulturne, društvene, a vjerojatno i političke svijesti zajednice, ili, kao što je istaknuo jedan od njenih utemeljitelja don Frane Jeričević, kao „luč prosvjete svih članova kao i cijeloga mjesta.“ (Zapisnik B.s.: 31.12.1911.)

Sva tri dosada spomenuta nastupa održana su pod talijanskom okupacijom otoka, što je zanimljivo s obzirom da su za to vrijeme bila „ukinuta nacionalna kulturna društva, ograničena [...] sloboda kretanja i građanske slobode.“ (Mirošević 1992:48)

Sljedeća bilješka donosi prvo spominjanje tamburaškog zbora *Jadranska vila* (ovo je ujedno i jedino spominjanje imena ovog zbora u primarnim izvorima). Nastupili su u okviru božićnih misa zajedno s tamburašima *Juga*.²³ Svirali su brojne božićne pjesme, i to kao pratnja ženskom pjevačkom zboru. U selu s nešto više od 1500 stanovnika²⁴, broj od trideset svirača upućuje na popularnost i omasovljenje tamburaških zborova u ovom periodu.

„Na 25 Decembra – Božić - Preko svetih misa pjevao je ženski zbor (14 ih na broju) uz pratnju tamburaških zborova društava ‚Jug‘ (Postrana) i ‚Jadranska vila‘ (Prvo selo), brojne božićne pjesme (30 tamburaša). Također su pjevači izveli novo uvježbanu dvoglasnu misu od L. Bottazzo.“²⁵ (Župna k.: 25.12.1921.)

²¹ Nikola Šegedin Prdvić, Jerko Didović Ule, Pavle Pavlović, Antun Curać Verin, Jakovica Šegedin, Antun Grbin Frnje, Ivan Stanković Kraj, Ivan Šain, Marin Šegedin Jastog, Marko Curać Motalo i Antun Grbin Čelo (Skokandić 2008:422).

²² U ovoj bilješci se ne spominje ime sastava no vrlo vjerojatno se radi o *Jugu*.

²³ Iz teksta nije jasno da li su svirali naizmjenično ili zajedno.

²⁴ Prema popisu iz 1910., u Žrnovu je živio 1781 stanovnik (Oreb 2003:172).

²⁵ Luigi Bottazzo (1845.-1924.) talijanski orguljaš i skladatelj, član cecilijanskog pokreta.

Zajednička fotografija žrnovskih zborova napravljena je 1921. pred žrnovskom matičnom crkvom (sl. 1). Naslovljena je kao *Pjev. tanb. društvo – Žrnovo – 1921*, što je očigledno skraćena od *Pjevačko tanburaško društvo – Žrnovo – 1921*. Iz naslova se može zaključiti da je aktivnost zborova, osim sviranja tamburica, uključivala i pjevanje. Zanimljivo je i korištenje termina *tanburica* kojim se je Franjo Kuhač služio u svojim raspravama, no izraz nije uhvatio korijena u hrvatskom jeziku.²⁶ Na fotografiji su jasno vidljive za ono vrijeme uobičajene tamburice Farkaševa sustava. Instrumenti su zastupljeni u svim veličinama: bisernice, bračevi, bugarije i dvije berde.²⁷ Prema fotografiji, zborovi su početkom dvadesetih bili sastavljeni isključivo od muškaraca, i to svih dobnih skupina. U drugoj polovici tridesetih u tamburaške zborove su se uključile i djevojke.²⁸

Slika 1

Od mnogih starijih Žrnovaca može se čuti da su dramska uprizorenja bila veoma popularna u međuratnom periodu.²⁹ Nerijetko su tematski bila vezana

²⁶ Temeljem te rasprave iz 1906. godine „objavljene u *Tamburici* časopis je bez ikakvog uredničkog objašnjenja promijenio ime u *Tanburica* (i slijedom toga pisao o instrumentu *tamburici*), no nakon više od godinu dana opet se vratilo staro ime.” (Bezić 2001:111)

²⁷ Autor se zahvaljuje gospodinu Mihaelu Feriću što mu je pomogao u otkrivanju instrumenata s fotografije.

²⁸ Podatak je od Marina Curaća Raškića čiji je otac, Jerko Curać Raškić, bio voditelj *Juga* krajem 1930-ih.

²⁹ Dramska uprizorenja su se uglavnom održavala u većim prostorijama u okviru privatnih kuća. U Postrani, u kući obitelji Pavlović nalazi se dvorana koju je vlasnik 1921. godine preuredio i namijenio isključivo za javna događanja kakvi su bili plesovi, zabave, dramska uprizorenja i sl. Dvorana je obnovljena prije nekoliko godina, te ju se u dogovoru s vlasni-

uz religijske ili povijesne događaje.³⁰ Osobito su bila popularna uprizorenja nadahnuta događajima iz hrvatske nacionalne povijesti. *Jadranski dnevnik* iz 1936. donosi obavijest da na blagdan svetog Roka „davaju pristaše b. HSS u Postrani (Žrnovo) veliku predstavu ‚Posljednji Zrinjski‘. Čist prihod ide za kupnju knjiga sabranih djela pok. dr A. i Stj. Radića.” (Hrvat 1936:4)³¹ U mjesnoj usmenoj predaji može se naći niz brojnih anegdota iz tog vremena u kojima se na zanimljiv način isprepliću glumište, auditorij i svakodnevnica kuća u kojima su predstave održavane. U župnoj kronici stoji izvještaj iz 1922. koji govori o jednom takvom uprizorenju:

„Na Božić i kroz božićne blagdane kao prošlih godina preko službe Božje pjevale su se božićne pjesme uz pratnju tamburica obiju društava.

Na Božić uvečer diletanti tamb. pjev. društva ‚Jug‘ u Postrani priredili su religijsku predstavu ‚Pastiri i Kralji‘. Sam komad je pobudio veliku pažnju i zanimanje svih Žrnovaca, a to radi živih slika i pjevanja, suviše pak što mu je predmet Otajstvo, što se slavi ovih dana. Odigrali su ga sasvim dobro, a na slušateljstvo je dobro djelovalo jer je svak bio ganut, a to se je osobito očitivalo na staru godinu, kad se je ista predstava opetovala pred punom dvoranom.” (Župna k.: 25.12.1922.)

U zapisniku *Bratske sloge* stoji bilješka koja izvještava o predstavi i plesu koje su priredili članovi *Juga* (Zapisnik B.s.: 05.01.1924.), pa je vjerojatno u njegovom sklopu djelovala i dramska sekcija. Mihael Ferić navodi kako su „prvi javni nastupi tamburaških društava u kontinentalnoj Hrvatskoj bili [...] mješavina pjevanja, tamburanja, deklamacija, kratkih kazališnih predstava i plesa u svrhu zabave” (Ferić 2011:243).³² Vjerojatno se i u nastupima žrnovskih sastava radilo o sličnom sadržajnom konceptu.

Autor je krajem 2013. posjetio starački dom u Korčuli kako bi napravio intervju s Karmelom Curać (1913.-2014.) iz Žrnova, koja je te godine proslavila stoti rođendan. O žrnovskim tamburicama je govorila s osobitim veseljem:

„Znan da su bile bisernice i berde. Meni je brat bi u temu društvu. A svirali su usuda po mistu kad bi bili bali, fešta... i u crikvi su svirali; za Božića, blagdane, svetega Roka... Kad bi svirali po mistu to je bilo ništa jadno lipo. Svirali su i kad su se trgale naranče. Svirali su tamburice i kantali.”

kom može posjetiti.

³⁰ Stariji mještani posebno ističu predstavu *Zimsko sunce*. Vjerojatno se radi o dramatizaciji istoimenog romana Viktora Emina Cara.

³¹ Ovaj događaj je organizirala čitaonica *Bratska sloga* (Zapisnik B.s.: 11.06.1936.).

³² U spomenici sokolskog društva iz Blata Ćiril Petković donosi sadržaj prirjedbi: „Bile su to većinom mješovite zabave na kojima je pored Glazbe, glasovira i harmonike svirao i tamburaški zbor. Na repertoaru su bile jugoslavenske narodne melodije, a sviralo se je izvatke iz opera čeških, talijanskih, njemačkih i francuskih (svirala se je i marseljeza).” (Petković 1931:37) *Narodni list* iz 1911. donosi izvještaj iz Vele Luke u kojemu se opisuje zabava pjevačkog tamburaškog društva *Hum*. Događaj se sastojao od glazbenih točaka u izvedbi mješovitog, muškog i tamburaškog zbora; te od dramske točke u izvedbi lokalne amaterske glumačke skupine. Nakon izvedbe je upriličen ples do jutarnjih sati (S.n. 1911:2).

Njeno kazivanje u velikoj mjeri potvrđuje ono što se nazire u pisanim dokumentima: tamburaški zborovi su bili veoma popularni u međuratnom Žrnovu; nastupali su u sakralnoj sferi, povodom božićnih i ostalih važnijih religijskih blagdana, te na raznovrsnim svjetovnim zabavama i plesovima. Karmela Curać ih vezuje uz običaj *Trganja naranče*, što znači da su povremeno nastupali u istom izvedbenom okviru s tradicijskim praksama. To potvrđuje i kazivanje Mirka Skokandića. Njegov otac Antun Skokandić (1896.–1980.) – svirač bugarije u *Jadranskoj vili* – pričao mu je da su tamburaši tog zbora nastupali na zabavama koje bi se upriličile u okviru *Kumpanije*, nakon igranja *Moštre*. Unatoč tome, tamburica nije našla trajnu primjenu u tradicijskim glazbenim i plesnim oblicima, kao ni u spontanij glazbenoj praksi Žrnova.³³

U Skokandićevom članku stoji da je tamburaško društvo raspušteno za vrijeme Šestojanuarske diktature. Nije jasno odnosi li se ova tvrdnja na djelovanje tamburaša u crkvi ili na njihovu javnu djelatnost u cjelini. Iz zapisnika *Bratske sloge* je vidljivo da je postranski sastav bio aktivan u to vrijeme. Dva mjeseca nakon uvođenja Diktature na sjednici čitaonice se jednoglasno prihvatio prijedlog o spajanju *Juga s Bratskom slogom* (Zapisnik B.s.: 02.03.1929.),³⁴ što je i formalno učinjeno tijekom travnja 1930. (Zapisnik B.s.: 19.04.1930.).

Godine 1937. župnik don Ivan Gregov³⁵ obnavlja tamburaške aktivnosti pri župnoj crkvi. Nema preciznijih podataka o njihovom radu, no na osnovu fotografije (sl. 2) i kazivanja³⁶ može se zaključiti da se je zbor sastojao od desetak mladih svirača koji su nastupali uz muški i mješoviti pjevački zbor. Iako nije jasno pripada li ovaj zbor *Jugu*, *Jadranskoj vili* ili čini neku treću formaciju, čini se da je pred Drugi svjetski rat tamburaški život u Žrnovu dobio novi zamah.

³³ Krajem 1990-ih u Žrnovu se oformio vokalno-instrumentalni sastav *Komin*, koji je uglavnom izvodio popularne dalmatinske narodne pjesme i lokalne tradicijske napjeve. U instrumentalnom sastavu su imali harmoniku, mandolinu, bisernicu, dvije gitare i berdu.

³⁴ Na ovom sastanku se raspravljalo o promjeni imena *Jug*, međutim, do toga nije došlo.

³⁵ Svećenik na slici 2, peti s lijeva.

³⁶ Kazivanje je od Dobrile Curać Fedelica (1927.) koja je ujedno i vlasnica fotografije (sl. 2).

Slika 2

Krajem tridesetih zatiču ih ratna događanja koja prekidaju sve njihove aktivnosti. Veći dio instrumenata bio je pohranjen u župnoj kući. Početkom sedamdesetih, na inicijativu tadašnjeg župnika don Josipa Batistića, pri crkvi je osnovan tamburaški zbor *Sveti Martin*. Stručno vođenje sastava preuzeo je don Božo Baničević. Uz mlade svirače bilo je i nekoliko starijih tamburaša, iz međuratnih sastava (sl. 3). Prvi koncert su imali na Božić, 1972. godine. (Skokandić 2008) Uz promjene voditeljskog i sviračkog kadra zbor se je održao do današnjih dana.

Ovako složena djelatnost nije bila moguća bez idejnog i operativnog, stručnog vodstva. Iz župne kronike se jasno razabire da je glazbeni život pri matičnoj crkvi doživio procvat dolaskom don Ante Bačića (1892.-1944.)³⁷. Tijekom svog četverogodišnjeg boravka u Žrnovu³⁸ pokrenuo je i održavao praksu sviranja tamburica u sklopu Božićnih misnih slavlja, oformio ženski, nešto kasnije i mješoviti pjevački zbor. Unatoč gotovo stogodišnjoj vremenskoj distanci još postoji sjećanje o njemu: Mladen Tvrdeić (1955.) je sedamdesetih svirao u novoformljenom žrnovskom tamburaškom zboru *Sveti Martin*. Svirači iz međuratnog perioda su mu zadivljeno govorili o sposobnosti ovog svećenika da s oltara točno locira tko je od tamburaša odsvirao pogrešne

³⁷ Na slici 1 po sredini drugog reda odozgo.

³⁸ Don Ante Bačić je u Žrnovu službovao kao župni pomoćnik od 01.01.1920. do 08.05.1924. godine (Skokandić 2008).

tonove. Očigledno se radilo o spretnom glazbeniku koji je, uz dobar sluh, razumio strukturu glazbe koju su svirali. Ovaj svećenik je pohađao gimnaziju u Dubrovniku u vrijeme kada je tamburaški život u tom gradu bio u naponu (Ferić 2011: 243). Bogosloviju je studirao u Zadru u instituciji koja je također imala tamburaški zbor. Moguće da je upravo on bio jedan od glavnih pokretača tamburaškog života u Žrnovu. Svećenici su u ovom periodu (a i ranije, u doba Austro-Ugarske) aktivno sudjelovali u kulturnom, prosvjetnom i društveno-političkom životu svojih župa (Strecha 1997), pa vjerojatno ni don Ante Bačić nije bio iznimka u tom pogledu.³⁹ O tome svjedoči i podatak da je tijekom boravka u Žrnovu bio član postranske čitaonice (Zapisnik B.s.: popis članova za 1920.-1921. i 1922.). Njegovim odlaskom iz Žrnova u župnoj kronici prestaje evidencija tamburaških aktivnosti.⁴⁰ Skokandić navodi riječi Petra Šegedina⁴¹ o don Anti Bačiću: „To je divan čovjek, uzoran svećenik i veoma sposoban glazbenik koji je ostavio duboki trag u Žrnovu.” (Skokandić 2008:422) Ne zna se tko je neposredno nakon njegovog odlaska nastavio voditi sastave, no u drugoj polovici tridesetih u žrnovskoj školi je djelovao učitelj glazbe⁴² koji je djecu podučavao u pjevanju i sviranju tamburice. Prema kazivanju Dobrile Curać Fedelica, neko vrijeme je vodio pjevački i tamburaški zbor pri crkvi. Uz njega se kao voditelj spominje i Jerko Curać Raškić (1909.-1984.) (Skokandić 2008:423).⁴³ Iako bez formalne glazbene naobrazbe, ovaj je tamburaš snagom svog talenta stekao elementarno glazbeno znanje i vještinu potrebnu za vođenje sastava i podučavanje novih članova. Poduka svirača se vršila na katu bratimske kuće pri matičnoj crkvi. Ante Curać Raškić se sjeća očevih priča o žrnovskim plesnjacima i zabavama na kojima je svirao s *Jugom*. Repertoar su im činile popularne melodije, valceri, polke, i sl. Nakon što su se pred Drugi svjetski rat zborovi ugasili, kod njega je ostao dio notnog fonda. Partiture s crkvenim pučkim popijevkama je predao matičnoj crkvi, dok je

³⁹ Niz podataka iz povijesti mjesta svjedoči o aktivnostima svećenika izvan sakralne sfere: među glavnim osnivačima žrnovskih čitaonica su don Nikola Batistić, don Frane Jeričević i don Pero Kalogjera koji su i kasnije aktivno sudjelovali u radu čitaonica (vidi izvještaj s osnivačke skupštine 31.12.1911.); član nadzornog odbora *Bratske sloge*, don Ivan Gregov, sugerira upravi da u svoj sastav uključi mlade koji društvo mogu obogatiti dramskim radom (Zapisnik B.s.: 21.02.1937.); Ivan Ivančan je u Žrnovu zabilježio običaj *Trganja naranače* kojega su navodno osmislili don Nikola Batistić i don Frane Jeričević (Ivančan 1985:286); u okviru običaja *Kumpanije* učesnici bi u obrednoj povorci odlazili u matičnu crkvu i tražili od svećenika dozvolu i blagoslov za svoje aktivnosti (Sardelić 2004:187-189); i sl.

⁴⁰ Posljednji izvještaj u župnoj kronici donosi podatak o još jednom zajedničkom nastupu tamburaških zborova s pjevačkim zborom, u okviru misnog obreda (Župna k.: 07.01.1923.).

⁴¹ Književnik Petar Šegedin (1909.-1998.) bio je član tamburaškog zbora *Jug* u vrijeme dok je njihovim crkvenim aktivnostima ravnao don Ante Bačić. Na slici 1 on je u donjem redu, drugi zdesna.

⁴² Kazivači se nisu mogli sjetiti njegova imena. Na Slici 2 sjedi pored svećenika, šesti s lijeva.

⁴³ Na Slici 1, na podu, četvrti zdesna, jedan od dječaka s bisernicom.

svjetovne skladbe dao žrnovskom učitelju pok. Karlu Tvrdeiću Lipurinu.⁴⁴ Oba notna fonda su izgubljena. Prema kazivanju don Bože Baničevića, dio repertoara koji danas izvodi *Sveti Martin* preuzet je (uz Baničevićeve korekcije aranžmana) od predratnih zborova. S obzirom da je novi sastav pokrenut daleke 1970., don Božo Baničević nije mogao sa sigurnošću utvrditi koje su skladbe naslijedili od starih zborova.

Slika 3

Ispred sudionika na slici 1 polegnuta je zastava Kraljevine SHS koja otvara pitanje političkog ozračja u tamburaškim zborovima. Oba sastava su mogla nastati oko 1920., u vrijeme prve talijanske okupacije otoka Korčule. Većina otočana izražavala je nezadovoljstvo okupacijom čiji se naglašeno represivan karakter negativno odražavao na sva područja njihovog života (Mirošević 1992:47-51 i Letica 1990:164-201). Geografska određenost u nazivlju – *Jug i Jadranska vila* – ukazuje na geopolitičku svijest koja se u takvom kontekstu može protumačiti kao izraz naklonosti prema novostvorenoj državnj zajednici južnoslavenskih naroda. To se posebno odnosi na izraz Jug koji očigledno proističe iz težnje za prostornim određenjem. Svojom „rubnošću” naziv sugerira da se centralna točka zamišljenog prostora nalazi sjevernije, na kopnu. Primijeni li se na ovo onodobna politička optika ukazuje se jasna aluzija na Kraljevinu SHS, s centrima u Beogradu i/ili Zagrebu. Skupna fotografija žrnovskih zborova (sl. 1) nastala je 1921., u drugačijim društveno-

⁴⁴ Karlo Tvrdeić Lipurin je sredinom 1950-ih pri žrnovskoj osnovnoj školi pokrenuo dječji tamburaški zbor. Osim sviranja na školskim svečanostima, djeca su svirala i u okviru tradicijskog običaja koledavanja, no ta praksa nije uhvatila korijena među žrnovskom djecom.

političkim prilikama; s obzirom na javno isticanje zastave Kraljevine SHS, vjerojatno nakon odlaska talijanske okupacijske vlasti. Otočani su s oduševljenjem dočekali evakuaciju talijanske vojske i priključenje Kraljevini SHS (Letica 1990:197-201). Na javnim događajima koji su se održavali tih dana „isticala se odanost pučanstva jugoslavenskoj ideji i jugoslavenstvu, te želja da pučanstvo otoka živi zajedno s ostalim jugoslavenskim narodima u zajedničkoj državi koju su nazivali Jugoslavija.”⁴⁵ (Mirošević 1992:72-73) Ako se sadržaj fotografije⁴⁶ sagleda u kontekstu talijanske okupacije i političkih događaja iz 1921., može se pretpostaviti da je skup povezan s proslavom priključenja otoka Kraljevstvu SHS. Doda li se tome činjenica da je čitaonica *Bratska sloga* u ovom periodu bila naklonjena jugoslavenskoj ideji – što je sasvim u skladu s općom političkom klimom u Dalmaciji (Jakir 2007:127-139) – te da je Radićev politički program na Korčuli naišao na širi odjek tek sredinom 1924. (Mirošević 1992:135), može se zaključiti da su zborovi u ovom periodu dijelili oduševljenje novom državnom zajednicom. Skokandić navodi kako se *Jadranskoj vili* pripisivalo orjunaštvo (Skokandić 2008:242). Prva organizacija Orjune u Dubrovačkoj oblasti osnovana je u lipnju 1921., upravo u Korčuli. Uz dubrovačku organizaciju, bila je jedno od najvažnijih uporišta orjunaškog djelovanja u južnoj Dalmaciji. Među 170 članova bilo ih je i iz okolnih sela Lumbarde, Račišća, Pupnata i Žrnova (Mirošević 1992:125-129). Prema tome sasvim je moguće da su neki od svirača ovog zbora bili članovi Orjune, te da je zbor bio naklonjen jugounitarističkoj ideji.⁴⁷ O članovima *Juga* stariji mještani govore kao o Radićevcima. U Žrnovu je prva organizacija H(R)SS-a osnovana u lipnju 1924. (Mirošević 1992:135). Prema zapisniku *Bratske sloge*, prvi pomaci prema hvatanju tog političkog kursa vidljivi su početkom 1926. godine.⁴⁸ Tijekom 1927. čitaonica je učvrstila svoju hasesovsku političku poziciju.⁴⁹ Do tada se o njoj može govoriti kao o društvu u

⁴⁵ Mirošević ističe kako ovu naklonost jugoslavenskoj ideji ne treba miješati s jugoslavenstvom unitarističkog tipa. Potonjem su uglavnom ostali naklonjeni „oni koji su od režima očekivali korist i privilegije, a to je bio vrlo uzak krug posjednika i činovnika te dio inteligencije zaposlene u državnoj službi.” (Mirošević 1992:72-73)

⁴⁶ Skupno fotografiranje zborova pred matičnom crkvom, tamburica kao glazbalo s nacionalnim značenjem, zastava Kraljevine SHS i svečano raspoloženje sudionika.

⁴⁷ Treba napomenuti da su istinski pobornici integralnog jugoslavenstva (kako ga definira S. Pribičević) bili rijetki. Prije će biti da se ovdje radi o naklonosti ideji ili političkom stajalištu, nego o identitetskoj koncepciji. To lijepo ilustrira priča iz žrnovske kolektivne predaje u kojoj se jedan „krajevac” (simpatizer režima) u javnosti potužio da ga je sram što je Hrvat, na što mu je jedan „radićevac” odgovorio: „I mene je, [...], sram što si Hrvat!”

⁴⁸ Na sastanku izvanredne skupštine, u ožujku 1926., donosi se jednoglasna odluka da se uz sliku kralja Aleksandra kupi i izvjesi slika Stjepana Radića. Na istom sastanku je „ogromnom većinom” usvojen prijedlog da se Stjepana Radića primi kao počasnog člana društva. (Zapisnik B.s.: 14.03.1926.)

⁴⁹ Većina članova odbija prijedlog o kupnji slika Svetozara Pribičevića i Nikole Pašića, kao i prijedloga o skidanju slike Stjepana Radića, pri čemu bi u prostorijama ostala samo „slika

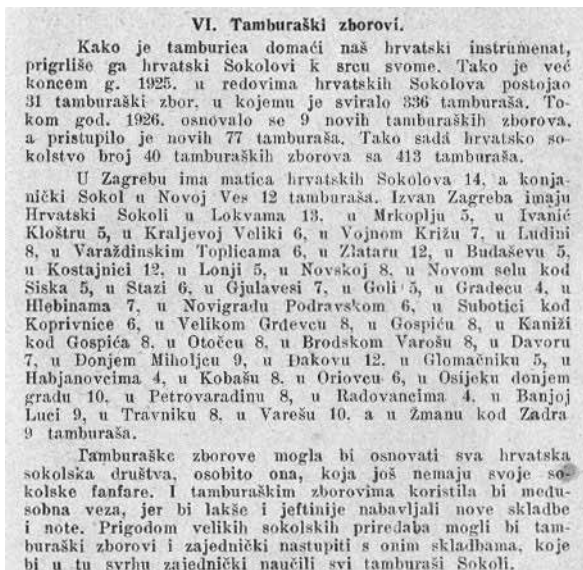
kojemu jugoslavenska ideja ima manje-više dominantnu poziciju. U skladu s tim, vjerojatno je i *Jug* u svojim počecima bio društvo koje je, zajedno s većinom otočana, dijelilo simpatije prema novonastaloj državi Južnih Slavena, da bi se u kasnijoj polarizaciji političkog tijela priklonilo Radićevoj političkoj opciji na kojoj je ostalo do kraja svog postojanja.

Richard March iznosi nekoliko pojedinosti o tamburaškom zboru iz Nerezina na otoku Lošinju oko 1920., koje u mnogočemu podsjećaju na praksu žrnovskih sastava: „Moji su ujac radije svirali noviji instrument, farkaševu tamburicu [nego mješnice, op. V.D.]. Željeli su pjevati rodoljubne i ljubavne pjesme i napitnice uz tamburu, na književnom hrvatskom, iz male pjesmarice štampane u Zagrebu. Tako su se na svojem zabačenom otoku spojili sa Zagrebom, sjedištem hrvatstva.” Iz ovih nekoliko rečenica je jasno da je tamburica među njima imala nedvojbeno značenje hrvatskog nacionalnog instrumenta, te da je njena upotreba imala snažno političko značenje. Zajedno s tamburicom „uvezen” je i repertoar, pa se govori o zanemarivanju tradicijskih instrumenta i pjevanju na književnom jeziku što ukazuje na moguću kulturnu preobrazbu ove ruralne sredine. March piše o sviranju tamburice kao o subverzivnom obliku otpora prema talijanskim okupacijskim vlastima, te na posljetku tamburaše dovodi u vezu s mjesnom čitaonicom: „Ovakvo pjevanje bilo je u skladu s naporima njihovog oca, mog djeda, postolara Ivana Grbca koji je osnovao skromnu hrvatsku čitaonicu u svojoj prostranoj kući [...]” (March 2009:306).

Čitaonice, štampa, predavanja, literarni, glazbeni i dramski sadržaji – čini se da je Žrnovo, kao selo s većinskim težačkim stanovništvom, prolazilo kroz proces intezivne kulturne i društveno-političke preobrazbe. U autorovoj obiteljskoj kući, u Postrani, čuva se kalendar Hrvatskog sokola za 1928. godinu, koji je pripadao Franu Didoviću (1902.-1984.). Ta mala knjižica predstavlja tek mali dio literature putem koje su elementi urbane kulture ulazili u kulturni prostor sela i preoblikovali ga. U Kalendaru se nalazi članak (sl. 4) u kojemu se potiče osnivanje tamburaških zborova unutar sokolskih društava, te se eksplicitno podržava značenje tamburice kao hrvatskog nacionalnog instrumenta (Hrvatski sokol 1928:155).

Njegova Veličanstva Kralja Aleksandra”. (Zapisnik B.s.: 06.01.1927.) Političko ozračje društva ilustrira i činjenica da je na dan uvođenja Šestojanuarske diktature uprava čitaonice poslala brzojav Vlatku Mačeku u kojemu ga obavještava da je skupština društva imenovala „svojim počasnim članom Pavla Radića, Dr. Đuru Basaričeka, Dr. Vladimira Mačeka dok je blagopokojni vođa Hrvatskog naroda ranije imenovan.” (Zapisnik B.s.: 06.01.1929.)

Slika 4

U knjižici je i oglas za prodaju glazbenih instrumenata tvornice Meinel i Herold iz Maribora. Među cijenama različitih glazbenih instrumenata nalazi se i tambura koja košta 98 dinara.⁵⁰ Frano Didović je na slobodnim stranicama kalendara vodio evidenciju o plaćenim nadnicama iz kojih se vidi da je za jedan dan svog težačkog rada bio plaćen 25 dinara. To bi značilo da je cijena tambure (oglas ne navodi o kojoj je veličini tambure riječ) odgovarala cijeni od gotovo 4 težačke dnevnice.

ZAKLJUČAK

Žrnovski tamburaški zborovi nisu izoliran, jedinstven fenomen; barem ne po svojoj vanjskoj pojavnosti. Njihov ustroj i način na koji su djelovali u svojoj sredini u velikoj se mjeri poklapa s modelom *amaterskog tamburaškog sastava/orkestra* kako ga opisuje Bonifačić (Bonifačić 1993:195). Njihov je rad bio formalno organiziran, imali su stručno vodstvo i organizacijsku strukturu,⁵¹ kao i prostore u kojima su održavali probe⁵² i podučavali nove članove. Bili su brojčano veći ansambli, sastavljeni od glazbeno pismenih amatera. Njihovo je djelovanje bilo usko vezano uz institucije crkve i mjesne

⁵⁰ Radi usporedbe evo cijena ostalih instrumenata: gitarska citra 192 dinara, mandolina 136 din., gitara 207 din., violina 85 din., truba 505 din., gramofon 345 din., itd.

⁵¹ U zapisniku *Bratske sloge* se u više navrata spominje predsjednik tamburaškog društva *Jug* (vidi izvještaj iz 19.04.1930.).

⁵² Na sastanku *Bratske sloge* se predlaže unajmljivanje prostora kojega bi zajednički koristili čitaonica i *Jug*. (Zapisnik B.s.: 02.03.1929.)

čitaonice. U izrazito politiziranom okruženju aktivno su propagirali svoje nacionalne osjećaje i međusobno suprotstavljene političke stavove. Stoga se može reći da su ondašnji stanovnici Žrnova jednostavno preuzeli tamburaški zbor kao kulturni model i prilagodili ga posebnostima svoje sredine.

Zborovi su svojim djelovanjem obuhvatili gotovo sve važnije kulturne aspekte ove male ruralne otočne sredine. Izvedbeni okviri u kojima su nastupali uključivali su religijske obrede, svjetovne zabave i svečanosti, dramska uprizorenja i folklorne prakse. Zajedno s crkvom i čitaonicom, činili su međusobno povezana kulturna žarišta kroz koja su u kulturni prostor sela ulazile nove informacije, prakse i značenja proizvedena u urbanim sredinama.

Značenje tamburice u današnjem vremenu može se opisati uglavnom kroz dva termina: nacionalno i ruralno; s tim da potonje ne znači vezanost za ruralna područja već orijentaciju prema ruralnoj kulturi, prije svega sjevernih dijelova Hrvatske. No čini se da je na otoku Korčuli, u vremenima koje ovaj rad dotiče, tamburica imala drugačije značenje: značenje popularnog, suvremenog, građanskog kulturnog proizvoda s naglašenim nacionalnim značenjem.

Osnivanje tamburaškog zbora *Sveti Martin* percipirano je kao nastavak tradicije međuratnih zborova. Zahvaljujući njima danas se u Božićno vrijeme u crkvi svetog Martina u Žrnovu, kao jeka dalekih preporodnih vremena, može čuti pravi glazbeni raritet: hrvatske pučke Božićne popijevke u zvučnom ruhu farkaševih tamburica.

IZVORI

Arhivski popis HR-DAZD-543. Namjesništvo za Dalmaciju. Spisi o društvima (1833.-1918.). Registar društava u Dalmaciji, svezak 1.

PRVI ZAPISNIK od 31.12.1911. do 07.03.1948. K.P.D. „BRATSKA SLOGA” (u tekstu Zapisnik B.s.: nadnevak). Dokument se čuva u prostorijama KPD *Bratska sloga* u Postrani (Žrnovo).

Župna kronika župe Žrnovo (u tekstu Župna k.: nadnevak). Dokument se čuva u župnom uredu u Žrnovu.

LITERATURA

Andrić, Josip (1977a). Tamburaška muzika. U: *Muzička enciklopedija*, 3. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod. 543-544.

Andrić, Josip (1977b). Tamburaški zbor (orkestar). U: *Muzička enciklopedija*, 3. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod. 544-545.

- Barčot, Tonko (2007). Jugonacionalisti na otoku Korčuli. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU-a u Zadru*, 49. 691-720.
- Bezić, Nada (2001). Tamburica – hrvatski izvozni proizvod na prijelazu 19. u 20. stoljeće. *Narodna umjetnost*, 38/2. 97-115.
- Blažeković, Zdravko (1998). The Shadow of Politics on North Croatian Music of the Nineteenth Century. U: Pettan, Svanibor (ur.). *Music, Politics, and War; Views from Croatia*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku. 65-78.
- Bonifačić, Ruža (1993). Uloga rodoljubnih pjesama i tamburaške glazbe u Hrvatskoj početkom 1990-ih: primjer neotradicionalne grupe Zlatni Dukati. *Arti musices*, 24/2. 185-222.
- Bonifačić, Ruža (1995). Changing of Symbols: The Folk Instrument *Tamburica* as a Political and Cultural Phenomenon. *Collegium Antropologicum*, 19. 65-77.
- Bonifačić, Ruža (1998). Regional and National Aspects of Tamburica Tradition: The case of Zlatni Dukati Neotraditional Ensemble. U: Pettan, Svanibor (ur.). *Music, Politics, and War; Views from Croatia*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku. 131-149.
- Buble, Nikola (1994). Da li je tambura „hrvatskije” glazbalo od mandoline?. *Bašćinski glasi*, 3. 339-344.
- Didović, Vinko (2014). Harmonika u glazbenoj praksi Žrnova na otoku Korčuli. *Godišnjak grada Korčule*, 14 -15 (u tisku). 89-98.
- Didović, Vinko (2013). *Žrnovo*. Dostupno na: <http://macevni-plesovi.org/mjesta/zrnovo/> (01.02.2014.)
- Ferić, Mihael (2011). *Tamburaški brevijar*. Zagreb: Šokadija
- Hrvat, Žrnova (1936). Žrnovo. *Jadranski dnevnik*, 13.08.1936. 4.
- Hrvatski sokol (1928). *Kalendar za godinu 1928*. Zagreb: Naklada hrvatskog sokolskog saveza
- Ivančan, Ivan (1985). *Narodni plesni običaji južne Dalmacije: Narodna plesna kultura u Hrvata*. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske.
- Jakir, Aleksandar (2007). O nekim aspektima procesa oblikovanja nacionalnih identiteta na primjeru Dalmacije između dva svjetska rata. U: Cipek, Tihoimir; Vrandečić, Josip (ur.). *Nacija i nacionalizam u hrvatskoj povijesnoj tradiciji* (zbornik radova). Zagreb: Alinea. 127-139.
- Kalogjera, Berislav (1999). Žrnovo – skica za studij o jednom otočkom ambijentu. *Godišnjak grada Korčule*, 4. 127-141.
- Letica, Zvonko (1990). *Sjećanja jedne generacije*. Korčula: Gradski odbor udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata, Korčula.

- Mirošević, Franko (1992). *Počelo je 1918. ... južna Dalmacija 1918-1929*. Zagreb: Školska knjiga.
- March, Richard (2009). Tamburaštvo u 20. stoljeću. U: *Hrvatska glazba u 20. stoljeću* (Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u palači Matice hrvatske 22.–24. studenoga 2007.). Zagreb: Matica hrvatska. 305-310.
- S.n. (1911). Zabava hrv. pjev. tamb. društva „Hum”. *Narodni list*, 30.08.1911. 2.
- S.n. (1918). Narodni blagdan u Šibeniku. *Novo doba*, 19.12.1918. 2.
- S.n. (1922). Oglasi. *Novo doba*, 30.11.1922. 6.
- S.n. (1927). Iz pokrajine. *Novo doba*, 10.10.1927. 7.
- S.n. (1935). Svečana akademija u sokolskom domu. *Jadranski dnevnik*, 28.03.1935. 7.
- Njikoš, Julije (2011). *Povijest tambure i tamburaške glazbe*. Osijek: „Šokačka grana”, STD „Pajo Kolarić”, Hrvatski tamburaški savez u Osijeku.
- Oreb, Franko (1979). *Kulturno umjetničko društvo „Hum” Vela Luka*. Vela Luka: KUD „Hum” Vela Luka
- Oreb, Franko (2003). Don Nikola Batistić i Žrnovo njegova vremena. *Godišnjak grada Korčule*, 8. 159–188.
- Oreb, Franko (2011). *Korčulansko pjevačko društvo Sveta Cecilija*. Korčula: Hrvatsko glazbeno društvo Sveta Cecilija.
- Peručić, Andro (1935). Nova cesta preko Korčule. *Novo doba*, 22.01.1935. 4.
- Sardelić, Sani (2004). Pjesma od Kunpanije koja je bila u Žrnovu 1928. *Godišnjak grada Korčule*, 9. 187-210
- Skokandić, Mirko (2008). Povijest žrnovskih tamburica. *Godišnjak grada Korčule*, 13. 422-425
- Strecha, Mario (1997). *Katoličko hrvatstvo*. Zagreb: Barbat.
- Šegedin, Petar (1946). *Djeca božja*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Petković, Ćiril (1931). Tamburaški zbor blatskog sokola. U: *Spomenica 25 godišnjice Sokolskog društva Blato, n/K 1906-1931*. Blato. 36-37.
- Sremac, Stjepan (2002). Hrvati i tambura u Sjedinjenim Američkim Državama. *Etnološka tribina*, vol. 32., br. 25. 57-74.
- Vuletin, Vladan (2005). *Hrvatsko pjevačko društvo Bijačka vila Kaštela (1903. – 2004.) – više od pjesme*. Split: UMAS.
- Zaninović, Antonin (1917). Naši dopisi. *Sveta Cecilija*, sv. 3. 99-100.

SUMMARY

The Tamburitza Ensembles in Žrnovo During the Period Between the Two World Wars

The paper presents the results of research about activities of two tamburitza ensembles in Žrnovo on the island of Korcula in the period between the two world wars. The emergence of tamburitza ensembles in this rural community of Dalmatian islands is not an isolated or a unique phenomenon. Its origin is in the centers of tambura living found in the continental part of Croatia. A model of an amateur music ensemble developed in these areas during the 19th century and, in the second half of the 1880s it began to appear in Dalmatia where it soon turned into a mass phenomenon. Cultural societies, the Catholic Church and reading rooms had a crucial role in promoting this instrument in Dalmatia. There is no doubt that the introduction of tamburitza ensembles was of great importance to the musical culture of the population, but it was also politically motivated and closely related to the process of building the Croatian national identity. The ensembles from Žrnovo, with their musical, social and political characteristics fully fit into that model. Their work was formally organized, they had expert guidance and organizational structure, as well as purpose-set locations in which they held rehearsals and taught new members. They were numerically larger ensembles consisting of musically literate amateurs. Their activities were closely tied to the church and the village reading room. In the highly politicized environment they actively promoted their opposing political views. Performance frameworks in which they performed included religious ceremonies, secular parties and celebrations, dramatic staging and folkloric practices. Together with the church and the reading room they formed interrelated cultural focus points through which new information, practices and meanings of developments from urban areas flowed into the cultural space of the village. Both ensembles were extinguished prior to the Second World War. The tamburitza ensemble Saint Martin was founded in 1972 at the parish church and it is considered as a continuation of ensembles that existed between the two world wars. Thanks to them, today, at Christmas season in Žrnovo, one can hear a real musical rarity, which is an echo of the distant times of revival: Croatian folk Christmas songs acoustically attired in Farkas's tamburitzas.

Key words: Žrnovo, the tamburitza ensembles, *Jug*, *Jadranska vila*